

Jak řešit situaci katolické církve v Českých zemích

PhDr. Mgr. Jeroným Klimeš, Ph.D. 2005 - 2006

Nedokončený pracovní text

Úvod

Církev stojí v novém světě, na který není zvyklá a který se mění rychleji než kdy před tím. Důkazem, že děláme něco špatně je prostý fakt, že vymíráme zrychlujícím se tempem přibližně 1 % ročně. To je sice pomalé vzhledem k životu jednotlivce, ale závažné vzhledem k jednotlivým generacím. Od padesátých let ubylo 60 % věřících a nic nenaznačuje, že by se tento trend měl v nejbližší době zastavit či alespoň zpomalit. Kristus si dokázal poradit ve velmi složité společnosti a získat dostatek učeníků na svou stranu. Jestliže je církev jeho tělo, dokáže to i v tomto světě.

Jestliže Kristus říká: "Pokoj Vám! Já jsem překonal smrt," znamená to, že on je schopen překonat i tuto smrt církve. Na druhé straně to nic nemění na faktu, že každý strom, který nenese ovoce, nebude vyřát a hozen do ohně. Církev v Čechách opravdu zmírá. Zdá se, že blížící se smrt je tak hrozivá, že brání biskupům i věřícím se podívat realitě do očí. Jako bychom slyšeli apoštola Petra: "Buď toho uchráněn, to se ti nemůže stát!" Omyl. Může se to stát a již se to děje. Jan Fatka, ředitel Karmelitánského nakladatelství, mi jednou připomněl větu - cítit s církví (sentire cum Ecclesia). Často jsem si na tuto větu vzpomněl a jednoho dne jsem si též uvědomil, že cítit s církví znamená dnes řvát bolestí.

Cílem této práce však není připomínat tato fakta. Těmi začínám, jen abych zdůraznil nutnost akce, změny či obrácení. Tato práce by však měla být vedena v pozitivním duchu. Hledáním otázky, kudy vede cesta z této mizérie. V nejobecnější rovině je odpověď jasná. Zní však jako teologické klišé. Tou cestou je Kristus - jeho příklad a příklad jeho apoštolů. Problém je rozpracovat toto obecné tvrzení do konkrétních aplikací v naší době a v naší zemi. Jaké praktické kroky mohou vést k záchraně Kristovy církve?

Celá práce se skládá ze tří částí: Vedení církve, mše a svátost smíření. Kristus založil svou církev na apoštolech a život církve vyvěrá ze mše a ze svátostí.

Vedení církve

Naše církev je církev apoštolská a charismatická. Jejím úkolem je předávat svědectví o jednom vyjimečném muži dalším generacím. Její svědectví však už není ani tolik podepřeno jeho zázraky, které učinil před dvěma tisíci lety, ale osobním příkladem svatých dnešní doby. Pokud dnešní věřící nebudou vydávat přesvědčivé svědectví o Kristu právě svými vlastními činy, nevěřící budou mít minimální motivaci se zajímat o samotného Krista. V naší církvi to byli vždy vyjimečné osobnosti, které ji táhly nahoru. Ať to byl Kristus, Jan Křtitel, apoštolové nebo svatí všeho druhu.

Druhý aspekt naší církve je apoštolská. To představuje hierarchickou tradici, která se také odvíjí již od Krista. Ve vedení církve jsou nástupci apoštolů - biskupové. Můžeme být s jejich působením a příkladem nespokojeni, přesto oni jsou jádrem církve a od nich musí přijít hlavní impulsy ke změně. Pokud oni se nerozzáří a nezačnou vydávat světu Kristovo světlo, je marná snaha nás laiků.

Role biskupů

Sv. Pavel (1 Kor 1, 11nn) musel řešit následující jev: *"Dověděl jsem se, bratří, že jsou mezi vámi spory. Myslím tím to, že se mezi vámi říká: Já se hlásím k Pavlovi, já zase k Apollovi, já k Petrovi, já ke Kristu. Je snad Kristus rozdělen? Což byl Pavel za vás ukřižován? Nebo jste byli pokřtěni ve jméno Pavlovo?"*

I když si sv. Pavel stěžuje na vedlejší účinky tohoto jevu, přesto je zřejmé, jakou sílu měly osobnosti apoštolů v prvotní církvi. Každý věděl, který konkrétní člověk mu podal nejpřesvědčivěji svědectví o Kristu. To je charismatický charakter naší církve, který u našich biskupů postrádáme. Pokud kdy byli Kristovými svědky, kteří strhávali lidi okolo sebe, tak se to dozvídáme z historek z dob, kdy ještě byli obyčejní kněží. Nikdo se k nim nehlásí jako k biskupům. Nikdo neříká: Já jsem Vlkův, Paďourův, Posádův. Nikdy jsem nedostal od svých známých přeposlaný email s doporučením například: "Hele, to napsal Graubner. To je fakt dobrý." Kolují přepsaná kázání různých kněží, ale nikdy jsem se neseťkal s přeposlaným kázáním byť jediného z našich biskupů.

Naopak mnozí věřící mě odrazují, abych od našich biskupů žádnou výraznou změnu neočekával. V tomto směru mám problém, že jsem pravověrný katolík. Věřím, že církevní tradice a hierarchie není šalba a omyl. Církev čeká na výrazné osobnosti na postech biskupů, kteří vyvedou církev z temnoty. Jsem ochoten uvěřit tomu, že to nebudou dnešní biskupové, ale budou to muset být biskupové, kdo sérii změn nakonec uskuteční.

Pobyty ve farnostech

Všimněme si, že apoštolové vždy pobývali v nějaké lokalitě delší čas, aby se sžili s místní komunitou. Poté ustanovili své nástupce a cestovali dále. Se svou komunitou byli v písemném styku a příležitostně ji navštívili. Osobně též znali i lidi v těchto společenstvích. I když je otázkou, jak moc je možno od biskupů žádat, aby se nyní do písmene vraceli k této praxi, přesto je zřejmé, že to byla vysoce účinná pastorační metoda. Než biskupové nad námi úplně zlomí hůl a prohlásí, že křesťanství v Evropě končí a přesouvá se na jiné kontinenty, tak by před tím, alespoň v rámci vnitřní poctivosti, měli vzpomenout a oprášit to, co je vyzkoušené. Tato metoda fungovala za apoštolů a bezpochyby by fungovala i dnes.

Představa je taková, že biskup přijede do farnosti, kde například chybí kněz nebo jsou nějaké problémy, a bude tam dočasně žít - minimálně čtvrt roku. Své ostatní povinnosti bude řídit z toho místa, ale zároveň se důkladně seznámí s místními lidmi. Zjistí, kdo je zde přirozený vůdce, který by byl vhodný za kněze a toho se pokusí přesvědčit, aby se této funkce ujal, popřípadě si doplnil vzdělání.

Všimněme si, že někteří naši biskupové, pořád někde cestují - v praxi to ale znamená, že přijedou na návštěvu, pobudou půl hodiny a pak zase zmizí. To je práce stroje naprázdno. Měli by déle pobývat za účelem řešení problémů, např. ustanovení kněží, a ne na zdvořilostní vizitace.

Pastýřské listy

Když si přečteme listy apoštolů, zjistíme, že všechny jsou velice osobní. Píší je konkrétní apoštolové konkrétním věřícím, které znají jménem. V těchto společenstvích věřící znali svého apoštola osobně až důvěrně. Byl to víc než formální nadřízený. Byl to skutečný pastýř stáda, jehož hlas ovce důvěrně znaly. Šli za ním, ne proto, že jen formálně spadali do jeho sféry působnosti, ale protože jej obdivovali. Je nemnoho kněží, za kterými jsou ochotni věřící cestovat desítky kilometrů. Kolik biskupů má tento pel osobnosti nebo si ho podrželo z dob, kdy byli obyčejnými knězi? Bude nezbytné, aby biskupové znali věřící ve svých biskupstvích mnohem lépe než dnes.

Experimentální farnosti

V psychologii existuje termín "přirozený experiment". To jsou případy, často jedinečné a neopakovatelné

události, které sice vznikly přirozeně (například přírodní katastrofy), ale jsou tak dobře vědecky zdokumentovány, že se dá hovořit o experimentu. Stejným způsobem se čas od času objeví kněží, kteří mají výše popsané charisma. To je právě příležitost pro přirozený experiment. Biskupové by měli k těmto pastoračně zdatným kněžím posílat studenty bohosloví, aby od nich načerpali zkušenosti a co možno nejpřesněji zdokumentovali zdroje jejich úspěchu. Je možno si představit, že takto vzniknou diplomové práce a vědecké práce, které budou popisovat nové účinnější pastorační metody, než je stávající praxe.

Ukažme si příklad. Když se řekne kázání formou dialogu, tak si pod tím souslovím můžeme představit vcelku cokoli. Od hádky věřících, které kněz bezmocně přihlíží, až po umně moderovaný a kultivovaný dialog, který odhaluje nové pohledy a cesty. Popis kněze, který nějak spontánně ovládl toto umění dialogu, by zahrnoval i popis metod, kterými takový kněz zvládá jedince, kteří chtějí jen exhibovat, jsou agresivní, mají sklon soupeřit s knězem o přirozenou autoritu, jak pracovat s heretickými představami, jak se postavit většině, zvládá pasivitu a nezáměr ap.

Bohužel toto bohatství církve - charismatické kněze - nevidíme obklopené bohoslovci. Naopak působí izolovaně ve svých farnostech a zbytek církve z nich nemá žádný prospěch. I když biskupové sami nemusí mít velkou charismatickou osobnost, přesto by si měli vážit těchto darů Ducha sv. a využít je, jak je to jen možné.

Kdo bojuje za celibát a kdo za kněze?

Je známo, že chybějící kněží se počítají v diecézích na stovky a noví adepti kněžství se dají spočítat na prstech. Je stoprocentně jisté, že celibátní a seminární kněží nebudou v dostatečném počtu. Existuje několik představ, jak řešit tuto krizi. Paradoxně jsou to biskupové, kteří propagují církve bez kněží. Je to tzv. *program obnovy farností*, který představuje slučování farností do větších celků, s tím že místní komunity povedou laici a jáhni (kterých je také málo). Kněze tyto komunity uvidí jen zřídka. Vinu za tento stav biskupové dávají laikům a rodině: "Nedáte-li celibátní kněze, nebudete mít nic."

Je opravdu kuriózní, že jsou to věřící, kteří volají: "Nechceme celibát, chceme kněze." (Něco na způsob, nedáte-li malované, dejte aspoň bílé.) Případá mi absurdní, že já, laik, usiluji o to, aby byli kněží ve farnostech, zatímco biskupové jsou poklidně smířeni s tím, že nebudou skoro žádní kněží. Nebyl to právě klérus, který nám celý život vštěpoval, že jádrem farnosti je kněz a že ze mše vyvěrá celý křesťanský život? Jak to, že jsme najednou svědky takového obratu v rétorice? Byla to lež, co nám kázali? Ne. Byla to pravda, ale svádí je jejich vlastní ruka - celibát a jiné zvyklosti. Takovou práci dalo ho v historii prosadit i osobně se pro něj rozhodnout, obětovat rodiny a děti. Přece není možno jej jen tak mírnixtýrnix zrušit. Já vím, že to bolí jej utnout, ale lépe jít dále jako jednoruký, než skončit i s celibátem na smetišti Evropských dějin.

Čím se cítil být vázán Kristus a apoštolové? Stačí si přečíst v dopise Titovi, jaké podmínky očekává sv. Pavel od biskupa. *Muž jen jednou ženat, věřící a bezúhonné děti, pevný ve slovech pravé nauky*. Toto jsou osvědčené podmínky sv. Pavla. Nestačily by i dnes? Jestliže Kristus mohl založit církve na postarším ženáčovi, proč máme být Kristovější než Kristus a Pavlovější než Pavel? Myslím, že mít bezúhonné věřící děti je vynikající heuristická podmínka, která vypovídá o tom, že dotyčný má předpoklad se stát dobrým otcem farnosti. Je to i výpověď o tom, co znamená sousloví zralý věk.

Kdo posoudí tyto kvality adeptů? Samozřejmě biskup, který by je měl důvěrně osobně poznat (viz výše pobyty ve farnostech). Stejně tak i on může udělat vyjimky z pravidla. Je třeba si uvědomit, že dnes je ještě možnost uvažovat o tom, zda budeme po knězi požadovat vysokoškolské teologické vzdělání. Bylo by sympatické, kdyby je měl, ale pokud biskupové se rychle nerozhoupou k akci, tak popsané minimalistické modely jim vnutí budoucnost. Ale Kristus například v podobnosti o královi, který táhne do boje (Lk 14,

31nn.), oceňuje schopnost myslet dopředu.

Pasivní versus aktivní získávání kněží

Nebyl to sv. Petr, kdo si vyvolil Krista, ale bylo to naopak. V Písmu kupodivu nemáme zdokumentován žádný případ, že by Kristus přijal za učeníka někoho, kdo se mu sám nabídl. Vždy byla aktivita na Kristu a apoštolech. Je paradoxní, že biskupové dnes očekávají od věřících opak. Čekají, že adepti, které vyprodukuje křesťanské rodiny, se budou sami hlásit do semináře. Stejně tak se podivují, že nemají dostatek jáhnů, kteří mohou být ženatí. Ani ti se nehrnou. Biskupové stále vidí chybu ve věřících. Ne. Chyba je sedět se sítí na břehu a čekat, že do ní z vody naskákají ryby samy. Od rybáře lidí se očekává aktivita - poznávání a oslovování. Všimněme si, že i Kristovi někdo řekl "ano" a jiný "ne". Pokud ale biskupové coby pastýři stáda neznají své ovce jménem a nevolají je, tak nepřijde už vůbec nikdo. Dříve za biskupy tuto práci dělali kněží. Když dnes kněží nejsou, musí se této práci ujmout opět biskupové. Řekněme si na rovinu. Kdo jiný? Toto je přeci elementární logika naší církve.

Universalita kněze

Na teoretické rovině se dá souhlasit s tvrzením, že biskup (kněz) není psychoterapeut, sociolog, stavitel ap. V praxi však je dobré pohlédnout na našeho Pána - ten byl vynikajícím teologem, psychologem, pedagogem, vinařem, lékařem, právníkem, možná i tesařem atd. Nikdy jsme ho neslyšeli říci - to nemohu - nejsem psycholog nebo lékař, a to ne proto, že tyto termíny tenkrát ještě neexistovaly, ale protože on naplno využíval všech svých schopností - lidských i božských. Stejně tak i sv. Pavel praví, že všem se stal vším, aby získal alespoň některé (1 Kor 9, 22).

Tento postoj bychom potřebovali i od našeho kléru. Aby využil všech prostředků, které existují, které zná současná věda, aby "získal alespoň některé". Klidně ať psychoterapeutizuje, využívá reklamu, novodobá média, sociologii, lékařství, kvantovou fyziku nebo třeba pomologii. Ale ať neobhazuje svou duchovní neplodnost výmluvami, že není psychologem či jiným odborníkem. Kristus chtěl po svých učednících, aby chodili po vodě a rozmnožovali chleby. Bylo to přehnané? Kdo ví? Ale rozhodně by nesouhlasil s tím, když dnešní klérus hraje hru na krále blbečků a odmítá využít hřivny, která má k dispozici.

Kněz musí umět psychoterapii, protože je často jediný, komu se např. ve zpovědi svěří člověk se svými obtížemi. Může být na stokrát pravda, že by měl jít raději za odborníkem, který to umí lépe. Kněz ho může za ním posílat, ale dotyčný za ním nemusí dojít. Prostě kněz musí umět pomáhat všemi schopnosti, které má k dispozici, bez ohledu, do jaké škatulky se dají zařadit. Všimněme si, že náš Pán taky napřed fakticky pomohl a pak kázal. Kněží nemohou jen kázat a zároveň být neschopní lidem pomoci z jejich potíží. Dneska se ani tolik nekrmí chlebem, jako spíš pomáhají řešit potíže partnerské, rodinné aj.

Vezměme to obráceně. I laik má ze všech svých schopností zvěstovat lidem kolem sebe Krista, i když možná kněz v jeho farnosti je lepším odborníkem na teologii. Důvod je stejný - protože laik je jediným svědkem Kristova zmrtnýchvstání, kterého dotyční potkají, za knězem už v realitě nedojdou. Tato logika platí i opačně.

Jednota biskupů

Žádal jsem po biskupech, aby společně a jednotně napsali do Říma žádost, aby jim bylo možno světit i ženaté kněze, například po vzoru mexických fakult. Jeden biskup mi na to napsal něco ve smyslu, že jsem bláhový, když od nich očekávám, že budou jedno. Prostě prý nejsou. Jeho otevřenost mi vzala dech. Měl svým způsobem pravdu - je to pohled praktika.

Je dobré si uvědomit, co Kristus mohl a nemohl. Kristus mohl nasýtit tisíce chlebem, ale nemohl přesvědčit mnohé své učeníky o tajemství eucharistie. Uměl uzdravit slepotu, ale nedokázal přesvědčit Židy, aby nahlédli jeho pravdu. Kristus mohl vzkřísit Lazara z mrtvých, ale nebyl schopen zabránit Petrovi, aby jej zapřel, či Jidášovi, aby jej zradil.

Kristus, i když je Boží syn, tak jeho možnosti byly v oblasti přesvědčování lidí velmi omezené, (zřejmě protože přišel lidi zachránit a ne zahubit). Jestliže on sám měl se svými učedníky velkou míru trpělivosti, musíme ji mít i my s našimi biskupy. Kristus se může přimlouvat u Otce, laici se mohou přimlouvat u Krista, ale jednotu biskupů prostě musí najít biskupové sami.

Konec kabinetní politiky

Jeden z největších nešvarů kléru je kabinetní politika. Jejich řeč už dávno není "ano ano, ne ne". Katolická média neřeší konfliktní otázky a aktuální dění v církvi. Když biskupové mají problém s ministerstvem, dovidáme se to s několika ročním zpožděním. Když se řeší problémy s tzv. podzemní církví, tak kolují tajnosubné pastýřské listy, místo toho, aby se na rovinu řeklo, kde je problém. Stejným způsobem se před laiky zatajují sexuální delikty, přesouvají se kněží do jiných farností bez informování místních věřících, stejně tak se oznamuje zrušení farností antidatovanými dopisy ap. To vše jsou známky toho, že biskupové nežijí se svými věřícími a nejsou s nimi na jedné lodi. Tuto bariéru opět nemohou překonat laici, ale biskupové musí vyjít ze svého kabinetu vstříc laikům.

Skutečná podpora života

S kabinetní politikou souvisí i mnoho špinavých praktik vůči nemanželským dětem kléru a jejich matkám. Tyto děti žijí na zapřenou. Buď neví, kdo je jejich otcem, nebo obě strany mají zakázané se k sobě veřejně hlásit. Každopádně tito otcové z řad kléru se zpravidla na výchově účinně nepodílejí. (Občasný kontakt není výchova.)

Je třeba si uvědomit, že nebojujeme za kléru či řády. Bojujeme za Krista a za to, aby se svědectví o něm předávalo dále. To se podobá štafetě. Ani v té jeden závodník není schopen běžet v plném tempu celou trať, ale předává kolík druhému odpočatému. Nikdo z nás nedokáže běžet celý život. Všichni jsme hříšní, každý někdy padne, zradí, pochybí. Důležité je, aby v okamžiku pádu dokázal předat kolík jinému, který s ním poběží dál. On sám, až povstane a získá nové síly, může běžet dál.

Jestliže tedy řeholník zplodí dítě, pak jeho pobyt v klášteře končí, protože ho Bůh volá jinam - k výchově dítěte, ve kterém plným právem může vidět Krista v jeslích. Tento obraz - Bůh v jeslích - totiž znamená, že Boha zpravidla najdeme tam, kde ho nejméně čekáme.

Stejně tak v případě ženatých kněží případný rozvod znamená konec kněžské služby - štafetový kolík předá biskup někomu jinému. To neznamená konec vztahu tohoto muže s církví, ale konec jisté jeho funkce v církvi. Totéž pravidlo platí i v případě drogové závislosti, sexuálních deliktů či jiných excesů.

Podpora adoptivního rodičovství

Se skutečnou podporou života souvisí i adoptivního rodičovství. Je totiž dobré si uvědomit, že všichni jsme adoptováni Bohem: "Ve své lásce nás předem určil, abychom rozhodnutím jeho dobroty byli skrze Ježíše Krista přijati za syny." (Ef 1, 5) Církev se k adoptivním rodičovství staví do značné míry indiferentně, i když by jeho domyšlením do důsledků našla řešení mnohých svých problémů.

Především se jedná o potraty. Bohužel i věřící jsou v praxi tolerantnější, když dívka jde na potrat, než když dá dítě k adopci. Přesto adopce má mnoho výhod a je mnohem bližší křesťanskému postoji:

A) Zachrání se život dítěte a matka má jistotu, že je o dítě dobře postaráno.

B) Nedojde k chirurgickému zákroku, který může způsobit neplodnost a jiné zdravotní komplikace. Případná neplodnost v dospělosti nemůže být připsána na vrub interrupci a vlastní vině.

C) Dívka a rodina má jedenáct měsíců (9 těhotenství + 2 šestinedělí) na rozmyšlenou, zda si dítě ponechat či dát do adopce.

D) Adoptivní rodiče dostanou dítě, na které často toužebně čekali již několik let.

E) U dívky se zvýší otevřenost vůči případné adopci jiného dítěte, které též potřebuje pomoc.

U adoptivního rodičovství nejde jen o charitu, ale především o problémy související se štěpením biologické a psychologické neplodnosti.

Mladí lidé odkládají sňatek a založení rodiny často až za třicátý rok života, do té doby jsou tedy neplodní z psychologických důvodů (prodloužené dětství), ale tímto způsobem se blíží k období biologické neplodnosti. Vznikají zbytečně bezdětná manželství, i když touto dobou je v České republice okolo 20000*** dětí v ústavní péči, tj. bez rodičů. Jak bylo řečeno výše, Boha najdeme zpravidla tam, kde ho nejméně čekáme.

S nechtěnými těhotenstvími se kromě potratů setkáváme se sňatky z donucení ("Brali jsme se, protože jsme čekali dítě.") Na tyto sňatky se hledí jako na důstojné křesťanské řešení, ale zapomíná se, že tyto sňatky jsou zatíženy mnohem větší rozvodovostí, syndromem nechtěných dětí atd. Větší otevřenost křesťanů k adoptivnímu rodičovství by umožnila snížit jak počet potratů, nechtěných dětí a dětí v ústavech, nerozvázných sňatků z donucení, následných rozvodů atd.

Proměna farních kostelů na filiální

Stávající plány biskupů nesměřují k zachování svátostného kněžství. Program obnovy farností v praxi znamená, že se zruší farnosti a zbudou filiální kostely. V těch nemusí být mše každý týden, tedy místní věřící si tedy budou dělat bohoslužby po svém. Kněz se tam objeví jednou za měsíc či ještě méně.

Tento proces je však zahájen chaoticky. Věřící nejsou předem upozorněni, že jejich farnost bude zrušena, navíc nijak nejsou připravováni na to, že to rozhodnutí v praxi znamená, že nebudou mít pravidelně mši, že si tedy budou muset vést bohoslužby sami.

Jestliže se nechá tento proces náhodě, dá se očekávat, že laici začnou tvořit na koleně vlastní liturgii a po čase se porůznu rozhádají, eventuálně od církve odpadnou. Při tomto neřízeném rušení farností de facto přecházejí zbytky živé církve a kostely do rukou laikům. Aby se této situaci předešlo, očekával bych od biskupů, že uskuteční tyto nebo podobné kroky:

- Dva měsíce před zrušením farnosti tam přijede biskup, třeba pomocný, a z pověření diecézním biskupem oznámí tu plánovanou skutečnost místním věřícím. Probere s nimi, ke které sousední farnosti by měli být logicky přiřazeni. Nemělo by to totiž být podle aktuálního stavu - který kněz ji spravuje, ale podle přirozené spádové oblasti.
- Připraví je na možnost, že tam v neděli nemusí být mše, tj. řekne jim, že v těchto případech mohou laici sloužit tuto nově připravenou liturgii - předá jim knihu s návodem. Tuto důstojnou liturgii vhodnou pro laiky připraví v různých verzích teologické fakulty.
- Zeptá se, kdo by zde byl nejlepší pro vedení takové liturgie. Kostel navrhne dvě, tři jména. Výborně, byli byste ochotni vzít na sebe tuto službu? Pokud ano, školení bude tehdy a tehdy. Tam se dozvíte i všechny důležité informace. Můžete si vybrat nebo Vám navrhne supervizního kněze, na kterého se

můžete obracet s otázkami. V případě sporu se obračete přímo na mě - na biskupa.

- Nelze předpovědět, kdy tady mše nebude, tedy je třeba být připraven předem. Připravte si do zásoby tedy dvě tři kázání (zamyšlení), které byste chtěli přednést, a ta probereme i na zmíněném školení, kde budu (já biskup) zčásti také přítomný.

- Někdy po školení opět přijede biskup do farnosti a při slavnostní bohoslužbě pověří tyto tři navržené laiky, aby vedli věřící v případě nepřítomnosti kněze. Ti budou též odpovědní za pořádek v kostele v té době. Toto pověření by se samozřejmě mělo dít při slavnostní mši v místním kostele s patřičnou reklamou, aby bylo všem místním obyvatelům zřejmé, že tito laici mají pověření od biskupa. (Nedoporučoval bych tedy dělat nějakou hromadnou formální akci kdesi daleko v katedrále.)

- Pak opakovaně každý rok biskup přijede, zeptá se, jak tato praxe funguje, kde jsou problémy, kdo má zájem si doplnit teologické vzdělání na fakultě ap. Ten, kdo si doplní teologické vzdělání, může být jmenován dokonce pastoračním asistentem.

Mše

Život církve vyvěrá ze mše a svátostí. Jestliže život církve skomírá, musíme hledat problém ve způsobu vedení mše. Moje představa změn je spíš minimalistická. Návrhy mám jen v několika málo bodech:

- 1) Pověření
- 2) Proseb a přímluv
- 3) Různé metody vedení kázání
- 4) Svátost smíření

Hlavní myšlenka

Slabost naší pastorace z velké části vyplývá z faktu, že církev nevěnuje přiměřenou pozornost každému, kdo přijde na mši. Například zeptal jsem se kostelnice na jednoho pána z kostela, co pravidelně chodí na mši. Nevěděla, prý nějaký novousedlík, ale už tam chodí tři roky. Pochybuji, že ho zná kněz při správě svých deseti kostelů. Je třeba si uvědomit, že v moderní společnosti zmizely síly, které dávaly lidem dohromady a seznamovaly je. Dnes je možné chodit do kostela tři roky, aniž se stanete součástí místní farní komunity, kde na mši chodí minimální počet 30 lidí - tedy malá skupina o velikosti třídy.

Když nevyužijeme mše, abychom ukázali nově příchozím, že mezi nás patří, nebudeme mít druhou příležitost. Půlnoční mše, pohřby, svatby jsou jedinečné a neopakovatelné příležitosti oslovit a oslnit občasnými návštěvníky. Jestliže někdo ve farnosti potřebuje pomoci, nebo na někom leží těžké břímě, pak mše je ideální čas a místo, abychom tyto lidi představili i s jejich problémy. Málo účinná je praxe, kdy kněz v soukromí pohovoří a v sám hledá řešení a kontakty. Řešení a kontakty má hledat celé společenství a to tehdy, kdy je to jedině možné - při mši. Jestliže při mši nezavíráme oči před Kristovým utrpením, pak kdokoli s problémem v kostele je nejlepším příkladem Krista v našem životě.

Pověření

Život církve, tj. budování Božího království, je veškerá nehříšná aktivita těch, co budou spaseni. Tedy nejenom sloužení mše, ale i věřící traktorista, který oře pole, nebo matka, která utírá dítěti pusku od jogurtu, budují svými činy Boží království na zemi. Mše je akord, kdy společně znějí životy lidí s životem Boha. Tento fakt musí ze mše zářit. Pokud budou při mši mlčet životy laiků, bude to jako kytara bez strun.

V praxi to znamená oprášit institut pověření, a to nejen v oblasti duchovní, ale i ve zdánlivě světské. Vhodnou liturgickou formou farář při mši pověří učitele náboženství, aby vyučoval děti ve víře, ten každé pololetí bude opět při mši informovat celé farní společenství o tom, co na tomto poli dosáhl.

Stejně tak nepůjde kněz za varhaníkem a neřekne mu jen: "Hele, Karle, zauč tady malého Jirku do hraní na varhany při mši." Ano, domluví to s ním předem, ale při určité mši ho tím slavnostně pověří a za rok Jirka ukáže, co se naučil. Stejně tak by kněz měl pověřovat vedoucí tzv. společenství. Tato společenství by měla pravidelně, například co čtvrt roku, podávat zprávy o tom, co dělají, k čemu dospěly ap. To samé platí i kostelnících, rodičích s dětmi atd.

Stejně jako máme svátost pomazání nemocných, tak by měli být při mši pověřeni všichni, kdo nesou nějaké těžké břemeno. Například pokud se rodina stará o postižené dítě, starého člověka s demencí ap. Kněz by měl při liturgickém pověření veřejně před celým společenstvím věřících ocenit jejich aktivitu, dodat jim duchovní i morální podporu, seznámit společenství s tímto problémem, aby mohlo pomoci jak duchovně, tak materiálně. Stejně musí kněz při mši sledovat, jak se tyto případy dále vyvíjejí, co ty lidi trápí ap. Bolest jednoho je bolestí všech, tj. i Kristovou. Jestliže slyšíme při mši o bolesti Krista, neměli bychom ani při mši zavírat oči před bolestí jiných údů jeho neviditelného těla, máme-li použít teologického obratu.

Laici by měli při mši zřetelně pocítit, že jejich život, práce, úsilí skutečně vyvěrá ze života církve, že všemi svými dobrými aktivitami jsou živými svědky Krista. Pověření znamená prohloubit zájem jednoho o druhého, protože nezájem o bližního znamená nezájem o Krista.

Nejenom prosby, ale i díky

Liturgie je nástroj, který ulehčuje, facilituje budování vztahu lidí a Boha. Liturgie by tedy neměla svazovat dobré lidské vlastnosti, ale odvazovat.

Například fascinuje mě, že v bohoslužbě slova je prostor k tomu, aby věřící vyjádřili své prosby, ale v celé mši chybí výzva, aby věřící vyjádřili své díky za splnění prosby. Osobně si myslím, že by to mělo být spojeno právě s prosbami.

Kázání

Pověření spolu s kázáním jsou dva nejsilnější nástroje jak bojovat s novodobým morem - vzájemné izolovaností či odcizení a pocitům prázdna a marnosti. Před dvěma sty lety si žádní utopičtí filosofové nedokázali představit, jaké negativní následky přinese blahobyť. Moderní technologie a možnosti umožňují být v kontaktu s kýmkoli na světě, jako kdyby seděl vedle nás. Velké vzdálenosti se zkrátily, ale blízké vztahy se rozpadly - ať jsou to generace, rodiče, děti, společenský život měst nebo celá církve. Toto je znamením doby a má-li být církev solí země, musí umět tyto následky kompenzovat. Pověření je jeden staronový nástroj. Změna formy kázání je druhý. Za Kristem lidé šli, protože jim dal najíst. Za církví dnes lidé půjdou, pokud jim pomůže najít cestu jeden k druhému.

Kázání je setkání s názory a postoji Krista. K tomu musí církev využít všech dobrých prostředků, které lidstvo zná. Nepředáváme dalším generacím katolický folklór, ale svědectví o Kristu. Popíší zde několik metod kázání, které by měly být účinnější než klasický přednáškový styl. Ale podotýkám, že je to nošení dříví do lesa. Ty knihy už napsány jsou (Bernard*** Katechetika), jen biskupové málo přemýšlí, jak by je uvedly v běžný život církve.

Přehrávání evangelia či čtení

Objevila se praxe dvojího kázání. Jedno pro děti druhé, pro dospělé. Účinnější by bylo použít děti k tomu,

aby přehrály evangelium či epické čtení jako scénku, a to ne jednou, ale třeba opakovaně s různými modifikacemi. Nejen pro děti, ale pro všechny přítomné to bude mnohem názornější a tedy i působivější. Například scéna o marnotratném synovi - zahrají si minimálně čtyři děti. Je možno ukázat, psychiku každého v daném podobenství. Všichni zúčastnění mnohem více si uvědomí, jaké to je být v kůži někoho druhého.

Tento návrh opět volá po experimentálních farnostech, kde se tato forma kázání napřed vyzkouší, a odchytají se různé počáteční chyby či problémy. V té či oné formě se předá ostatním kněžím jako ověřená pastorační pomůcka.

Dialog místo monologu

Velkým problémem je teologická nevzdělanost katolíků a praktická neznalost Bible. Jen pro pobavení, v jednom kostele v zadních lavicích vždy při Krédu uslyšíme, že "Duch sv. s Otcem i Synem vychází". Z části je to k smíchu, ale na druhé straně, kolik věřících je schopno smysluplně vysvětlit, co se rozumí vycházením? Při tom je to elementární součást vyznání víry.

I Kristus jen občas využíval monologického kázání jako pastorače. Častěji však používal diskuse a rozhovoru. Kněží by měli kázat stejným způsobem, protože je jednoduše účinnější než pouhý monolog, kdy si předjímané otázky a odpůrce sami vymýšlejí.

Skutečná otázka

Existuje nepřeberné množství metod, které se dají využít k rozprůdění dialogu. Je to především skutečná otázka. Skutečná, protože kněz sám na ni neví předem odpověď. Provokativní jsou totiž kantorské otázky: "Tak, kolik máme božských osob? Kdo to ví?" Lidé si pak připadají jako při zkoušení. Nicméně existuje celá plejáda otázek, na které neznáme odpověď. Ty by kněz měl věřícím předkládat a společně s nimi na ně hledat odpověď. Například "Za posledních padesát let se toho mnoho změnilo. Zmizel dřív propastný rozdíl mezi všedním dnem a nedělí. Staré modely nefungují, ale otázky zůstávají. Jak si myslíte, že by šlo v dnešním světě odlišit neděli od všedního dne, aby se vyzdvihl její sváteční charakter?" To je skutečná otázka. Nevíme předem, co na ni věřící řeknou, ani jaká je na ni správná odpověď.

Cedulky "ano - ne"

Především s dětmi, ale i s dospělými je možno použít následující techniku, která zvyšuje pozornost při kázání. Do lavic se rozdají cedulky či listy papíru, které mají na jedné straně nápis "ano" a na druhém "ne". Dětem řekneme, že budeme hrát "hru na bludy": "Jako vtip se říká, že kněz má právo říci během kázání tři bludy, ale nesmí na nich trvat. Tak teď si zahrajeme tuto hru. Já budu teď něco říkat, a schválně tam řeknu nějakou úplnou hloupost, třeba že Ježíš vjel to Jeruzaléma na motorce. Vaším úkolem je zdvihnout cedulku "ne", jakmile uslyšíte nějakou takovou hloupost."

Samozřejmě na začátku začínáme s jednoduchými nesmysly - například řekneme, že Noe do archy pozval sv. Petra a Pavla ap. Děti mají zábavu po celou dobu kázání a dávají pozor, protože ví, že tam bude něco, co mohou pochopit. Když nějakou hloupost neodhalí, tak se jim může vysvětlit. Když zase za hloupost považují něco, co hloupostí není - kněz okamžitě vidí, jak dobře mu děti rozumí či nerozumí. (Dobrý "blud je ten, na který správně zareaguje polovina dětí.)

Stejně cedulky může u dospělých využít k sledování jejich názoru a okamžitému přizpůsobení svého kázání tomu, čemu lidé nerozumí, nebo v čem s ním nesouhlasí.

Domácí úkoly

Když se objeví sporné téma, může kněz požádat někoho, aby se koukl na Internet nebo do knih. Toho pak

příští neděli požádá, aby všem řekl, co zjistil. Je třeba, aby tento úkol byl dáván někomu, koho to bude bavit, a kdo k tomu má sklony. Jinak by úkolování mohlo odrazovat.

Diskuse v malém kostele

Rozhovor či diskuse by měla být součástí mše a to nejen jako kázání, ale i jako způsob řešení problémů farnosti. Jestliže se novému knězi nelíbí, když se na kostel vždy o adventu dávají stromky s elektrickými svíčkami a novému, měl by se domluvit s věřícími, zda tam ty stromky chtějí a proč, proč se jemu nelíbí, proč eventuálně se rozhodl, že tam nebudou. To vše je možné, ale není horší praxe, než vyměnit zámek na věži a vlastnoručně ty stromky sundat.

Tyto otázky je třeba řešit v kostele a jako součást mše, protože jsou součástí života farnosti a ze mše život církve vyrůstá. V opačném případě budou mít věřící pocit nesvéprávnosti, nebo nabudou dojmu, že kněz si dělá, co chce, že oni jsou tam jen "kulisa do počtu, aby si mohl hrát divadýlko".

Diskuse ve velkém kostele

Diskuse ve velkém kostele je též možná. Zažil jsem ji v Texasu. Kněz v evangeliu po krátkém úvodu požádá věřící, aby se vždy v lavicích seznámili, a společně hledali odpověď na nějakou skutečnou otázku. Například "kde v jejich městě, v které ulici, v jakém čísle popisném, žije Kristus a jak se dnes jmenuje?" Lidé v lavicích pak diskutují o tom, kdo v jejich okolí je sociálně potřebný, komu by mohli pomoci. Stejně tak se seznámí a sblíží, protože ve velkých kostelích je vzájemná izolace největší nešvar. Po čtvrt hodině pak kněz projde lavicemi a zeptá se pár skupinek na jejich závěry. Vráti se k ambonu a kázání vhodným způsobem shrne a zakončí.

Svátost smíření

O universalitě kněze již byla řeč. Stejně tak i pomoc při svátosti smíření musí být universální to té míry, jak je to možné. Usilujeme člověku pomoc v jeho psychofyzické celosti - zároveň tělesně i duchovně.

Svátost smíření by mělo být zastavení a bilance uprostřed životní cesty. Věřící by měl přijít nejen s výčtem svých hříchů, ale především s bilancí celého svého života v daném okamžiku. Z této bilance totiž především vyplývá to, co dělá špatně, i to, jakou to má v konkrétních případech závažnost. Rozchod může být vcelku nevinná epizoda v sedmnácti, ale už vcelku nerozumný akt ve pětatřiceti. Nejde o to, zda je to vyjmenovaný hřích, ale především to může být čin, kterým se dotyčný prohřešuje na osobním plánu svého života. Například taková dívka se pomalu se odřezává se od možnosti založit rodinu. Je zcela na místě ptát se před vlastním svědomím, zda je to správný krok.

Požadavkem bilance života se samozřejmě neresignuje na požadavek respektovat morální učení církve. Život v konkubinátu, manželská nevěra, těžké krádeže či ublížení na zdraví - to vše jsou příklady činů, které mohou vylučovat rozhřešení do té doby, než se životní situace vyřeší.

Každopádně existují stavy více či méně trvalé, které jsou neslučitelné s katolickou věroukou. Jsou analogií tělesných nemocí na duchovní či psychické rovině. Stejně jako je nemoc handicapující, tak i psychické a duchovní karamboly zákonitě znevýhodňují dotyčného - někdy na pár týdnů či let, ale někdy i na celý život. Samozřejmě dochází k rozvodům, k nevěře, i ke zplození nemanželských dětí jak laiků, tak kněží. Je třeba počítat, že některé duševní karamboly není možno sanovat rozhřešením, stejně jako není možno zachránit amputovanou končetinu. Zde je na místě tolerance a vstřícnost vůči těm, které nesou následky svých činů z minula, a nemohou chodit ke svátostem. Hřích je odpuštěn, ale jeho následky trvají. Tento úděl je nutno

přijmout s pochopením jeho obtížnosti i bolestnosti, například již výše zmíněným pověřením.

Podmíněná doporučení

V obdobích životních krizí nežijeme ideálně. Tyto krize mají svůj cyklus a dobu trvání, kterou ne vždy je možno zkrátit či eliminovat. Často představují období, kdy člověk své chování ovládá jen z části. Fakt, že člověk část svého chování neovládá, je však nezbavuje odpovědnosti, aby dál nesměřoval k dobrému ty části své osobnosti a svých schopností, které pod kontrolou stále má. V tomto snažení mu musí být věřící - jak laici, tak klérus nápomocní podmíněnými doporučeními.

Například období manželské nevěry může být vášnivé a sebedestruktivní, ale po určité období ze strany daného člověka neovladatelné. V tomto případě by kněz při svátosti smíření neměl udělit rozhřešení, ale podmíněná doporučení: "Jestliže je vaše sexuální chování v této době nekontrolovatelné a vy se pouštíte do rizikového chování, tak to Vás nezbavuje odpovědnosti chránit zdraví své i své ženy před nákazou pohlavními chorobami. Stejně tak byste měl předejít případnému zplození dítěte, kterému nemůžete být skutečným otcem. To prakticky znamená, že byste měl používat kondom, protože v této situaci je to menší zlo. Každopádně toto podmíněné doporučení vás nezbavuje odpovědnosti přestat se svým chováním v tom okamžiku, kdy bude schopen je ovládnout."

Předmanželský sex

Problém moderní doby spočívá mimo jiné i v tom, že se rozchází psychologická a biologická plodnost. Lidé jsou psychologicky neplodní - nechtějí mít dítě - do třiceti, i když jsou plně plodní od puberty. Toto období prodlouženého dětství přichází zákonitě s blahobytem a není možno jej překonat pouhým moralizováním.

Důsledkem tohoto jevu jsou nezralé partnerské vztahy s konzumovaným sexem před psychologickou plodností, tj. cca před věkem třiceti let, protože v této době jsou sexuální přitažlivé síly nejsilnější. Druhým následkem je pak neschopnost navázat vztah později okolo třiceti - hrozí tedy celoživotní neplodnost. Je otázka, jak se má církev k tomuto fenoménu pastoračně postavit. Štěpení biologické a psychologické plodnosti je totiž neúměrná zátěž, kterou klade na mladé lidi moderní společnost, je zdrojem všelikých komplikací a bolestí. Nelze je eliminovat a každé praktické řešení bude upatlaným kompromisem, se kterými budeme právem nespokojeni. Navrhu tedy svůj přístup, který považuji za nejschůdnější řešení.

Nedoporučuji tlačit tyto nezralé a přechodné vztahy manželství, protože pak končí rozvody, které jsou pak nerozlučitelné. To v praxi znamená ale dvojí: tolerovat konkubinát a antikoncepci. Obé v porovnání s nechtěnými a nemanželskými dětmi či rozvody považuji za menší zlo.

Na druhé straně není možno tolerovat, aby lidé žijící v konkubinátu přistupovali ke svátostem. Ke svátostem půjdou po ukončení těchto většinou dočasných svazků. Je třeba si uvědomit, že pastorační tolerance neznamená schválení konkubinátu či vyloučení možnosti zplodit dítě. Tyto jevy tolerujeme jen proto, aby nevznikalo zlo ještě větší. Například za použití principu graduality či postupné cesty, viz Kristovo podobenství o měchách.

Navíc v pastorační praxi se můžeme setkat s případy, kdy věřící nejsou schopni navázat vztah, protože mají strach, že se neudrží a začnou sexuálně žít. (Ne vždy je možno tyto dvě složky v praxi oddělit.) Pokud se jedná například o dívku okolo třiceti let, je třeba zjistit, zda má touhu po manželství a rodině. Pokud ano, tak je třeba ji povzbudit, aby se pokusila navázat vztah i za cenu, že bude resignovat na sexuální zdrženlivost. Hodnota jejího budoucího života, osobnostní konsistence a případné křesťanské rodiny je větší než dočasný konkubinát.

Vedení v této době by měly nést podmíněčná doporučení: "Když už to nejde jinak, tak můžeme tolerovat takový kompromis, ale to z vás nesnímá morální odpovědnost za ty oblasti vašeho života, které stále máte pod kontrolou." Například nejde-li to jinak, tak konkubinát tolerujeme, ale žádáme antikoncepci jako prevenci nechtěných dětí či ochranu před pohlavními chorobami.

Každopádně, ať se rozhodneme pro ten či onen kompromis, je třeba o tomto problému otevřeně hovořit. Jsme jen k posměchu nevěřícím, když katolíci nejen před svatbou souloží, ale zároveň úzkostně dodržují zákaz antikoncepce. Výsledkem je pak zplození nechtěného dítěte, vynucený sňatek, rozvodem, eventuálně partner nakažený pohlavní chorobou. Být katolíkem přece neznamená se minout zdravým rozumem, protože nejsme schopni vědomě udělat funkční kompromis na základě menšího zla či principu graduality.

Manželství, rozchody

Za dob Krista byl vztah k rozvodům stejně benevolentní jako dnes. Kristus viděl jejich následky a zřejmě proto je rozhodně a explicitně zakázal. Věděl jistě, proč to dělá. Z tohoto požadavku by církve rozhodně neměla slevovat. Je trapná stávající praxe - hledání obezliček a právních kliček, jak prohlásit jasná manželství za "od začátku neplatná".

Církev by si měla více vážit manželství tím, že jej nebude vnucovat nedospělým jedincům (viz předmanželský sex), ale naopak stabilitu manželství bude více vyžadovat od zralých jedinců a od rodičů.

Stejně tak by se měla oprášit funkce tzv. defensora vinculi - obránce vztahu při církevních soudech. I když je to kněz, tak by měl mít k dispozici křesťanskou manželskou poradnu s psychologem, sociálními pracovníky ap., aby společně dokázali rozpadajícím se párům pomoci. Dnes je to nefunkční formální funkce. Opět biskupové nevyužívají všech hřiven, které mají k dispozici.

Mnohé rozchody a rozpady manželství souvisí s jinými neduhy - například přechozené vztahy, které tak dlouho oddalují pořízení dítěte, až se rozpadnou - bez ohledu na to, zda jsou manželé nebo ne. V církvi se sice brojí proti antikoncepci, ale tyto její praktické důsledky zůstávají přehlédnuty.

Závěr - Hledáme metody, které vymýšlejí řešení

Z předešlého je doufám zřejmé, že nemám hotová řešení problémů moderního světa. Ty nemá nikdo. Cílem této práce je ukázat, že existují metody, které nacházejí řešení, v rámci daných mantinelů. Ty metody existují, ale my je nevyužíváme.

Dnešní svět je složitý, ale Kristus by si věděl rady. Brání nám neznalost či nedostatek informací, ale strach - strach ze změny, nového ap. To se podobá i apoštolům ve večeřadle. K vyjití z večeřadla je třeba nejenom odvahy, ale možná nejvíce vnitřního pokoje:

Učedníci byli ze strachu před Židy shromážděni za zavřenými dveřmi, přišel Ježíš, postavil se uprostřed nich a řekl: "Pokoj vám." Když to řekl, ukázal jim ruce a bok. Učedníci se zaradovali, když spatřili Pána. Ježíš jim znovu řekl: "Pokoj vám. Jako mne poslal Otec, tak já posílám vás." (J 20, 19nn)